

УДК 37.091.12 : 005.963 : 37.091.12 : 796-051

Огієнко М.М., Лисенко Л.Л.

НАСТУПНІСТЬ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ Й БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ ПОШУКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК ОСНОВА ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті обґрунтовано систему організації й реалізації педагогічних практик, спрямованих на забезпечення професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Висвітлюються теоретичні результати досліджень, щодо логістичної доцільності практичної підготовки, яка обумовлюється наступністю здобутків кожного виду педагогічної практики і економічністю витрат зусиль і часу студента в процесі навчання. Акцентується увага на необхідності активізації пошукового компоненту, як джерела учіння та відбору позитивних адаптацій щодо формування власної професійної компетентності.

Ключові слова: педагогічна практика, професійні компетентності, майбутні вчителі фізичної культури.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Соціально-економічні умови сучасного суспільства, реформування системи освіти, процеси глобалізації освітянського простору, посилення фундаментальної освіти й наближення її до дослідницької та інноваційної діяльності вимагають удосконалення практичної підготовки майбутніх учителів. Як зазначено у стратегії розвитку національної академії педагогічних наук України на 2016-2022 р. модернізація освітньої діяльності передбачає вирішення ключових проблем, однією з яких є забезпечення формування інноваційної людини – людини із інноваційним типом мислення, інноваційною культурою та здатністю до інноваційного типу діяльності [6].

У відповідності до даних змін важливе місце посідає завдання підготовки компетентного вчителя фізичної культури, здатного до творчої праці, професійного саморозвитку та самовдосконалення. Крім того перед педагогами постає проблема підвищення ефективності підготовки фахівців у галузі фізичної культури, враховуючи зниження ймовірності їх переходу в інші сфери, з одного боку, і досягнення високого рівня професійної компетентності, з іншого. Отже, упродовж всіх років навчання на факультетах фізичного виховання повинна проходити ідея формування суб'єкта, мотивованого до даної професійної діяльності, лише так можна очікувати повної самовіддачі і творчої активності, самореалізації всіх закладених природою здібностей і накопичених знань, умінь, навичок й компетентностей.

Даний рівень вимог, які висуваються до майбутнього учителя фізичної культури, обумовлює необхідність пошуку шляхів вирішення якісної підготовки студентів до педагогічної діяльності, зокрема, обґрунтування системи педагогічних практик, створення нових підходів до їх якісної реалізації. Особливу актуальність має проблема формування професійних компетентностей студентів у системі реалізації педагогічних практик (навчальної й виробничої) на основі їх системності, наступності й інтеграції.

Усе це породжує цілий ряд суперечностей: між зростаючими соціальними вимогами до якості професійної підготовки вчителя фізичної культури та недостатньою ефективністю наявної системи практичної підготовки у зв'язку з реалізацією цих вимог; між якістю педагогічної практики в її класичному варіанті і вимогами освітнього простору; між вагомою роллю педагогічної практики і недостатньою увагою до її структуризації на основі наступності, інтеграції та безперервності пошуку необхідних професійних компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблем удосконалення професійної підготовки вчителя фізичної культури звертається значна кількість дослідників (О. Петунін, Б. Шиян, Е. Вільчковський, О. Абдулінна, Л. Демінська, М. Носко, М. Огієнко, Л. Сущенко, Т. Ротерс, О. Тимошенко, О. Ємець, Л. Лисенко та інші).

Вченими виявлено, що наявність і рівень педагогічної практики створюють необхідні передумови якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Особливу актуальність набуває проблема формування професійної компетентності студентів в процесі різних видів практик

(Л. Демінська, В. Арефьев, О. Абдулінна, Н. Загряжкіна, О. Крякіна, Ю. Железняк, Д. Воронін, О. Смець та інші). Різні питання активізації творчої діяльності майбутніх фахівців з фізичної культури у процесі педагогічної практики знайшли своє відображення у роботах С. Бегідової, Г. Медяник, Л. Лисенко та інших.

Для успішного вирішення завдань професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури необхідний пошук шляхів вирішення якісної підготовки студентів до педагогічної діяльності, зокрема, створення нових підходів до організації, змісту і дидактичного забезпечення різних видів практик. Актуальним стає логістична доцільність практичної підготовки, яка обумовлюється наступністю здобутків кожного виду педагогічної практики і економічністю витрат зусиль і часу студента в процесі навчання.

Метою роботи є обґрунтування системи організації й реалізації педагогічних практик, спрямованих на забезпечення професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна практика є основою і критерієм професійної підготовленості студента. Вона є інтегруючим і стрижневим компонентом особистісно-професійного становлення майбутнього учителя фізичної культури, який передбачає формування його професійної компетентності через оволодіння різними видами діяльності, що веде до професійного самовдосконалення, самопізнання студента в різних професійних ролях у реальних умовах загальноосвітньої школи.

Педагогічна практика студентів факультету фізичного виховання розглядається нами як система (рис. 1), утворюючим фактором якої є предмет роботи вчителя фізичної культури – управління формуванням фізичної культури особистості, що визначає її організацію і змістове наповнення.

Дієвість вказаної системи полягає у взаємспівдії її компонентів, що є проявом узгодженості і наступності. Формування професійної компетентності вчителя фізичної культури можливе лише за умови цілісної системної організації практичної підготовки студентів, що передбачає реалізацію: наступності змісту та завдань різних видів практики [4, 5, 10]; цілісності у викладанні профільних дисциплін (теорії і методики фізичного виховання (ТіМФВ), базових спортивно-педагогічних дисциплін, спортивно-педагогічного удосконалення (СПУ), медико-біологічних дисциплін (МБД)) [1, 3] та їх інтегроване вивчення; взаємозв'язку між виробничою педпрактикою і навчальними профільними дисциплінами; самоудосконалення.

Саме тому, педагогічну практику слід розглядати не як дискретний процес застосування сталих традиційних елементів, а як безперервний процес управління (і навіть самоуправління) професійним зростанням майбутнього вчителя фізичної культури, в основі якого є наступність і безперервний пошук та набуття необхідних професійних компетентностей.

Аналіз наукових джерел (Н. Кузьміна, В. Сластьонін, І. Зязюн, А. Хуторський, А. Маркова та інші) дозволив встановити, що компетентність визначається як особистісна характеристика, яка засвідчує реальну здатність людини до виконання професійних дій. Під компетентністю розуміють здатність фахівця до досягнення чітко визначеної мети та ефективного здійснення професійної праці у певній галузі діяльності. Компетентності належать до сфери складних умінь і якостей особистості.

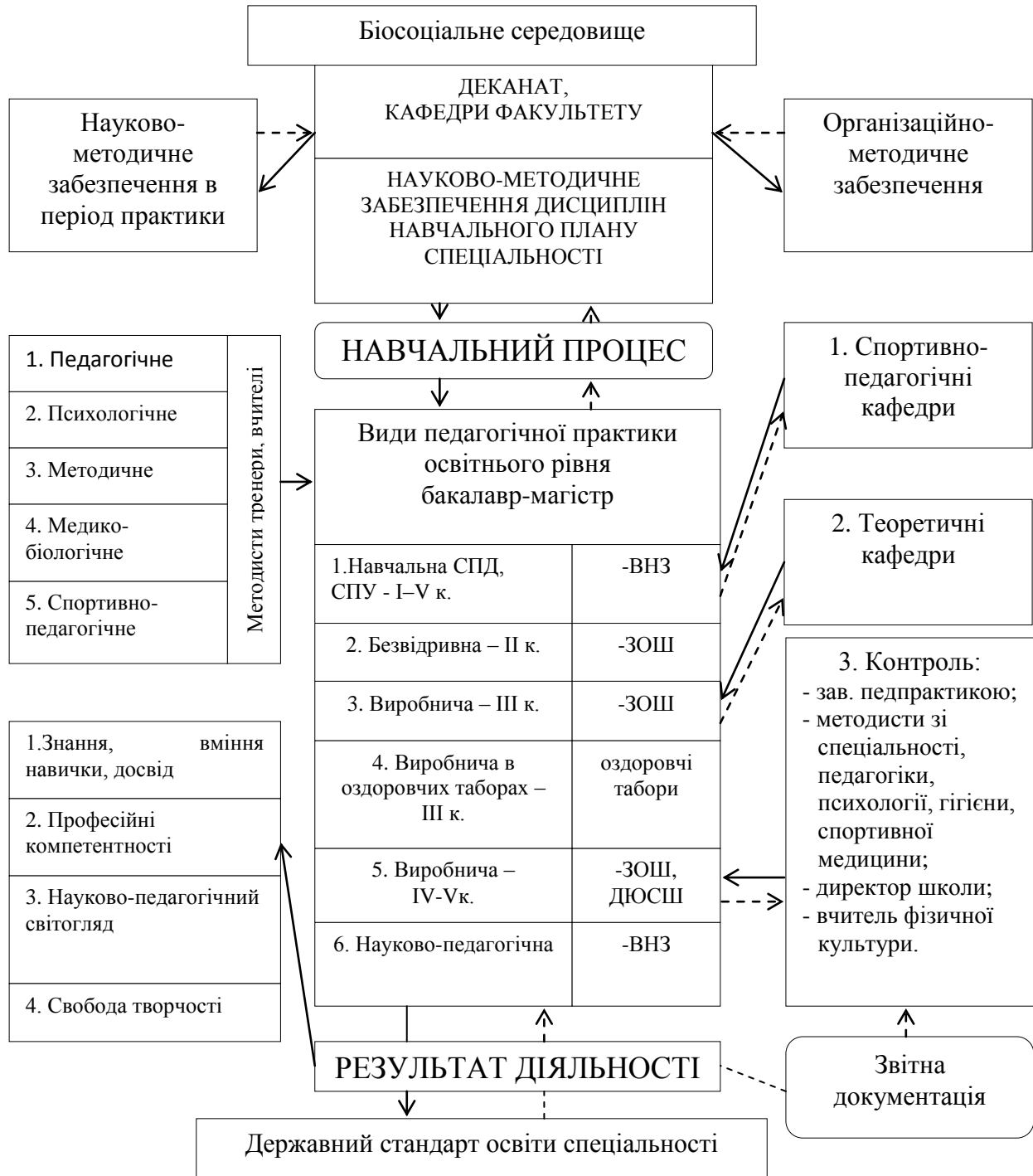
В науковій літературі існують різні обґрунтування складових професійної компетентності (предметна, комунікативна, рухова та здоров'язберігаюча (Н. Самсутіна); професійно-діяльнісна, комунікативна, особистісна (О. Абрамкіна); здоров'язберігаюча (С. Гаркуша) [2, 7]; інструментальні, індивідуальні, системні (проект Tuning, "налаштування" освітніх структур в Європі) тощо). Основами для класифікації професійних компетентностей учителя фізичної культури можуть слугувати різні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених, однак слід зауважити, що професійна компетентність передбачає постійне оновлення її складових.

В процесі педагогічної практики студенти мають можливість відібрати необхідні позитивні компетентності та формувати наступні. Мотивація до безперервного пошуку професійних компетентностей дозволяє краще пізнати себе, свої переваги й недоліки і намітити напрями самовдосконалення і професійного становлення з орієнтацією на творчу діяльність.

Наступність передбачає використання попередньо набутого досвіду та забезпечення поступального характеру розвитку. Кількість, якість, характер та динаміка педагогічних адаптацій упродовж усіх видів педагогічної практики забезпечує загальний кумулятивний здобуток в формуванні професійної готовності студента. При цьому очевидно, що врахування і використання здобутків кожного виду педагогічної практики, як прояв наступності, якраз і забезпечує поступальний характер розвитку педагогічного потенціалу студента і досягнення певного, заданого, адекватного вимогам професіограми прикінцевого результату адаптації.

Як зазначає Д. Воронін, послідовність у набутті необхідних компетентностей має забезпечуватись за принципом залежного "накладання", коли наступну компетентність неможливо сформувати без сформованості попередньої [1]. Проблемою стає визначення здобутків кожного виду педагогічної практики і логічний перехід до наступної. Об'єктивно-суб'єктивна різниця між ідеальними і реальними

досягненнями студента є матеріалом для уточнення лінії поведінки студента в наступних видах практики.

Рис. 1. Блок-схема управління фаховою підготовкою студентів факультету фізичного виховання

Аналіз проблеми показує, що попри всі позитивні результати педагогічної практики, її сталість, традиційність і начебто досконалість, необхідність її подальшого розвитку зростає.

На зміну існуючій технології "проведення, проходження" педагогічної практики повинна прийти нова, побудована на основі наступності в педагогічних адаптаціях і адекватна сучасним тенденціям розвитку освітнього простору, а саме: логістична, управлінська, акмеологічна, креативно-інноваційна,

яка може активно розвиватись завдяки самопізнанню і формуванню власних педагогічних компетенцій студента.

Таким чином, наступність може розглядатись в даній ситуації в двох аспектах: як накопичення позитивних адаптацій (з урахуванням і негативних), як примноження здобутків між видами педагогічної практики (кожний "приріст" стає складовою частиною власної наступної конструкції, зміна конструкцій на основі безперервності [1]); як зміна старого новим, коли зберігається корисний набутий досвід і утворюються нові технології.

Отже, якщо перше – це аксіома, то друге – це управлінські, пізнавальні та забезпечуючі безперервну тягу адаптацій технології.

Розглянемо іншу складову професійного успіху студента, а саме тягу до пошуку необхідних професійних компетенцій. Як і наступність в педагогічній практиці, так і професійний успіх студента на наш погляд забезпечуються безперервно дієвою тягою евристичного пошуку. На цьому аспекті акцентують увагу багато дослідників (А. Хуторський, М. Лазарєв, М. Огієнко та інші) [8, 9].

Стосовно оптимізації технології педагогічної практики і пов'язаного з нею процесу підсилення адаптації та інтенсифікації здобування власних освітніх продуктів (знань, умінь, навичок, компетентностей) це питання може перефразуватися наступним чином: що забезпечує безперервність успішної тяги в адаптації, в становленні, в пізнанні навколишньої дійсності, в спорудженні нового? Звичайно, боротьба протилежностей, перехід кількісних змін в якісні, заперечення заперечення. Але ж і потреба, і інтерес, і врешті решт, необхідність, а можливо спонтанність, стохастичність, випадковість?

Якщо забезпечення процесу пізнання навколишньої дійсності відбувається на основі категорій і законів діалектики і відбувається стадійно (споглядання, абстрактне мислення, практика) і по спіралі, то результатом його повинна бути ефективність впровадженнь досягнутого в практику. Найвищим витком спіралі після майстерності і готовності, набуття необхідних професійних компетентностей має бути свобода як стан пізної необхідності і як передумова до ефективних інновацій і креативу.

Процес пізнання має стимулюючі мотиви як екзогенного, так і ендогенного характеру, дієвість яких існує в їх спряженості, в наявності тяги до знань, самовдосконалення. Механізм утворення такої тяги полягає в ліквідації різниці "знаю – не знаю", в намаганні збільшення ентропії. Тому тягу як педагогічну дефініцію слід розглядати як джерело учіння, як джерело адаптації, що обумовлює певну організацію навчальної діяльності.

На основі викладеного можна дійти до висновку, що студенту, який мріє і намагається стати ефективним вчителем фізичної культури слід постійно думати про це, опинятись в "тупиках" невизначеності, дивуватись, захоплюватись, формулювати питання і шукати відповідь на них, бо це єдиний шлях забезпечення педагогічної дослідницької тяги. Ця робота сприятиме формуванню ключових компетентностей особистості, її адаптивності і досягненню нею високої ефективності професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

1. З метою підвищення якості підготовки вчителя фізичної культури слід впровадити в навчальний процес логістично доцільну систему педагогічних практик, яка обумовлюється наступністю здобутків кожного виду педагогічної практики і економічністю витрат зусиль і часу студента в процесі навчання. Дієвість вказаної системи полягає у взаємоспівдії її компонентів на основі наступності, інтеграції та безперервності пошуку необхідних професійних компетентностей.

2. Потужним науково-педагогічним потенціалом оптимізації професійного становлення й зростання майбутнього вчителя фізичної культури є збудження у студентів пізнавального інтересу, який б активізував його пошукову діяльність і формування професійної компетентності.

3. Особливо важливою умовою зростання професійної майстерності вчителя фізичної культури є розвиток креативно-інноваційних здатностей до використання набутих компетентностей.

Використані джерела

1. Воронин Д. И. Учебная практика как средство формирования готовности будущего педагога физической культуры к профессиональной деятельности : автореф. дис. на соиск. уч. ст. канд. пед. наук : 13.00.08 – теория и методика профессионального образования – Нижний Новгород, 2009. – 22 с.
2. Гаркуша С. В. Концептуальні засади формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання до використання здоров'язбережувальних технологій: передумови, проблеми, мета і завдання // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка Вип. 135 / ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2016. – С. 40-44.
3. Крякина Е. В. Профессиональная подготовка студентов факультета физической культуры на основе интеграции учебных дисциплин в процессе различных видов практик : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.04 – теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры / Е. В. Крякина. – Москва, 2007. – 23 с.

4. Лисенко Л. Л. Педагогічна практика в дошкільних закладах : навчально-методичний посібник / Л. Л. Лисенко, О. В. Багінська. – Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2011. – 48 с.
5. Лисенко Л. Л. Педагогічні умови ефективності формування здатності до креативно-інноваційної діяльності майбутніх учителів фізичної культури в процесі педагогічної практики // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка Вип. 129. Т.ІІ / ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів : ЧНПУ, 2015. – С. 193-196.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2016-2022 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>
7. Носко М. О. Здоров'язбережувальні технології у фізичному вихованні : [монографія] / М. О. Носко, С. В. Гаркуша, О. М. Воеділова. – К. : СПД Чалчинська Н. В., 2014. – 300 с.
8. Огієнко М. М. Фактори, які обумовлюють креативно-евристичне мислення і його розвиток у системі професійної підготовки фахівців в галузі фізичної культури і спорту / М. М. Огієнко, Л. Л. Лисенко, П. М. Огієнко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка [текст]. Вип. 98, Т.1. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – С. 111-116.
9. Огієнко М. М. Формування науково-педагогічного світогляду особистості як основи професійної підготовки фахівців в галузі фізичної культури та спорту // Вісник ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2011. – № 86 (том 2) – С. 398-403.
10. Почтар О. М. Безвідривна педагогічна практика : навчально-методичне забезпечення [для студ. вищ. навч. закл. (2 курс)] / О. М. Почтар, М. М. Огієнко, Л. Л. Лисенко. – Чернігів : Редакційно-видавничий відділ ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2012. – 40 с.

Ogienko N., Lysenko L.

CONTINUITY IN TEACHING PRACTICE AND CONTINUOUS SEARCH OF PROFESSIONAL COMPETENCIES AS THE BASIS FOR GROWTH OF A FUTURE TEACHER OF PHYSICAL TRAINING

The article raises the problem of preparation competent physical training teacher, capable to effective creative work, professional self-development and self-improvement. The system of organization and implementation of pedagogical practices, aimed at ensuring the professional competence of future physical training teachers is grounded.

Raised the problem of the role of continuity in the professional preparation of physical training teacher in the theoretical aspect and in the process of different pedagogical practices (practical aspect), the combination of which creates a circumstantial basis for effective pedagogical activity of future physical training teachers. Theoretical results of researches on the logistic feasibility of practical preparation, which is determined by the continuity of the achievements of each type of pedagogical practice and economy of time and efforts of the student in the learning process is shown. The authors focus on the fact that during pedagogical practice the students have the opportunity to select required positive competences and to form the following competences.

The necessity of intensification of the search component as the source of learning and selection of positive adaptations on the formation of their own professional competence is based. The motivation for the continuous search of professional competencies enables students to better know themselves, their strengths and weaknesses and identify areas of self-improvement and professional development with a focus on creative activities.

It is established that pedagogical practice is a source of formation active motivation to the knowledge of the professional activity of physical training teacher, and the aim of continuity of the types of pedagogical practices is to build system of scientific and pedagogical worldview and achieve pedagogical competence.

Key words: *pedagogical practice, professional competence, future teacher of physical training.*

Стаття надійшла до редакції 16.09.2016